

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ЗМІШАНОГО НАВЧАННЯ

Вікторія Кручек

доктор педагогічних наук, доцент, завідувачка лабораторії дистанційного професійного навчання, Інститут професійної освіти НАПН України, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8252-6844>, e-mail: kruchekviktorija@gmail.com

Реферат

Актуальність дослідження організації професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання визначається необхідністю швидкої адаптації системи професійної (професійно-технічної) освіти до змін, що відбуваються в різних сферах суспільного життя, зокрема до глобалізації, інтеграції в європейський простір, цифровізації, карантинних обмежень, військових дій на території України.

Мета: здійснити аналіз стану та особливостей організації професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання.

Методи: аналіз філософської, загальнонаукової, методичної, психолого-педагогічної літератури та узагальнення його результатів – для виявлення стану розробленості проблеми; опитування – для вивчення стану організації професійної підготовки в умовах змішаного навчання; порівняння – для порівняння емпіричних даних.

Результати: здійснено аналіз стану та особливостей організації професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання.

Висновки: з'ясовано, що є потреба в державному унормуванні та визначенні статусу змішаного навчання, об'єднанні та координації зусиль викладачів, методистів, науковців у сфері цифровізації освіти щодо створення та використання цифрових освітніх інструментів, розвитку цифрової компетентності педагогів та здобувачів освіти, поширення позитивного вітчизняного та міжнародного педагогічного досвіду застосування цифрових технологій через відкриті спеціалізовані електронні платформи. Педагогічні працівники достатньою мірою вмотивовані до оволодіння цифровими освітніми інструментами та технологіями організації змішаного навчання, усвідомлюють необхідність та потребують підвищення рівня цифрової культури. Найбільш затребуваними формами професійного розвитку з цього напрямку є інтерактивні форми, що передбачають суб'єкт-суб'єкту взаємодію та партнерство. Є необхідність в оновленні освітнього стандарту, освітніх програм підготовки педагога професійного навчання, змісту програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників; створення відповідного інформаційно-освітнього середовища, поширення практики проведення майстер-класів, тренінгів, вебінарів з питань використання цифрових технологій для підвищення цифрової компетентності педагогічних працівників.

Ключові слова: змішане навчання, онлайн-навчання, дистанційне навчання, цифрова компетентність, цифровізація освіти.

Вступ. Для ефективної реалізації сучасних завдань освітня система України має швидко та гнучко пристосовуватися до змін, що відбуваються у різних сферах суспільного життя, зокрема до глобалізації, інтеграції в європейський простір, цифровізації тощо. Формою, що може задовольнити потреби суб'єктів освітнього процесу, пропонується змішане навчання як гібрид-

на методика, що поєднує онлайн-навчання, традиційне та самостійне навчання. Вона інтегрує цифрові технології в освітній процес разом з традиційною педагогічною практикою, передбачає створення і функціонування освітнього середовища, в якому освітній процес не обмежується виключно безпосередніми контактами його учасників, а відбувається як очно, так і дистанційно.

Це не просто поєднання безпосередньої (на місці) та опосередкованої (через можливості онлайн-навчання) форм взаємодії здобувачів освіти і педагогічних працівників, а процес оптимізації освітнього процесу в такий спосіб, щоб він ставав дедалі ефективнішим для покоління, яке не уявляє своє життя без цифрових технологій, забезпечував потреби здобувачів, що стосуються варіювання темпу навчання, складності й обсягу матеріалу, формату взаємодії тощо.

Джерела. Увага науковців і педагогів до змішаного навчання в системі П(ПТ)О посилилася у 2020 році у зв'язку з протиепідемічними карантинними заходами, але у світовій освітній практиці впровадження змішаного навчання почалося з кінця ХХ століття. На початку ХХІ століття теоретики та практики в галузі педагогіки розпочали дискусію щодо конкретизації змісту цього поняття (Blended Learning, 2013; Oliver, Trigwell, 2005). Під змішаним навчанням розуміють поєднання традиційних форм навчання з інноваційними, зокрема й з мережевими та дистанційними (Долгова, 2017); поєднання різних форматів навчання в межах одного класу, що забезпечує персоналізацію навчання шляхом надання учням права вибору умов та контролю над процесом оволодіння необхідними компетентностями (Blended Learning, 2022). Зокрема науковці пропонують таке трактування: «Змішане навчання – це сукупність технологій та традиційного аудиторного навчання на основі гнучкого підходу, який враховує переваги тренувальних та завдань для контролю, розміщених у мережі, що може значно покращити якість освіти» (Tomlinson, Whittaker, 2013). Зауважують, що навчання онлайн передбачає цілеспрямований, спеціально організований процес взаємодії учнів і педагога із засобами цифрових технологій та між собою. Він некритичний у просторі, часі й конкретній освітній установі та протікає у специфічній педагогічній системі, елементами якої є: мета, зміст, засоби, методи і форми; педагог і учень. За змішаного навчання частина пізнавальної діяльності учнів відбувається на уроці під безпосереднім керівництвом учителя, а друга – у самостійній роботі з електронними ресурсами індивідуально або в групах (Кузьменко, 2017).

Вивчення науково-педагогічної літератури свідчить, що більшість науковців погоджуються з тим, що під змішаним навчанням потрібно розуміти поєднання традиційного академічного середовища з використанням можливостей дистанційного навчання (Ахметов, Шаверський, 2007; Жуковський, Галецький, 2018; Charity

Буре, 2013). «У відкритому навчальному середовищі учасники навчально-виховного процесу самі можуть отримувати необхідні знання, використовуючи різноманітні інформаційні ресурси (бази даних і знань, мультимедіа, системи навчального призначення, відео- й аудіозаписи, електронні бібліотеки та ін.)» (Биков, 2008).

Змішане навчання активно запроваджувалося в закладах вищої освіти, тому нині переважна більшість досліджень та інших публікацій про нього стосується саме вищої освіти. Проте змішане навчання в системі професійної (професійно-технічної) освіти має свою специфіку (Пасічник, Єлфімова, Чушак, Шинаровська & Донець, 2021).

Дистанційне навчання, яке Україна терміново впровадила навесні 2020 року у зв'язку з пандемією, та змішане навчання, упроваджене в країні у відповідь на військові дії в 2022 році, послугували стимулом для прискореного впровадження зазначеної практики у закладах П(ПТ)О та її наукового обґрунтування. Такий досвід суттєво вплинув на рівень цифрової грамотності всіх суб'єктів освітнього процесу. Наразі широко обговорюються різноманітні аспекти проблеми якісної організації змішаного навчання та шляхів її розв'язання, переосмислення традиційних моделей навчання в закладах П(ПТ)О.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу стану та особливостей організації професійної підготовки кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання.

Методи: аналіз філософської, загальнонаукової, методичної, психолого-педагогічної літератури та узагальнення його результатів – для виявлення стану розробленості проблеми; опитування – для вивчення стану організації професійної підготовки в умовах змішаного навчання; порівняння – для порівняння емпіричних даних.

Результати та обговорення. У межах констатувального етапу дослідження методичних основ професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах змішаного навчання співробітниками лабораторії дистанційного професійного навчання Інституту професійної освіти НАПН України було підготовлено опитувальник та проведено опитування педагогічних працівників закладів професійної (професійно-технічної) освіти з метою вивчення актуального стану організації змішаного навчання. Запитання стосувалися досвіду здійснення професійної підготовки в умовах змішаного навчання, цифрових інструментів органі-

зації онлайн-навчання, оцінювання та контролю навчальних результатів при онлайн навчанні, труднощів упровадження змішаного навчання у закладах П(ПТ)О, технічного забезпечення, психологічної готовності здобувачів освіти, готовності закладу освіти до змішаного навчання, форм та видів самостійної роботи в умовах змішаного навчання, потреби в розвитку цифрової компетентності, актуальних напрямів та форм розвитку цифрової компетентності, методичного забезпечення змішаного навчання, шляхів покращення професійної підготовки в умовах змішаного навчання тощо. Опитуваннями було охоплено, відповідно, 3142 педагога професійного навчання різних типів закладів професійної (професійно-технічної) освіти (переважно професійні ліцеї, вищі професійні училища, центри професійно-технічної освіти, в тому числі релокалізовані) з 24 областей України та Києва.

Понад 96,5% опитаних вказали, що мають досвід здійснення професійної підготовки в умовах змішаного навчання. Зокрема, 91,7% педагогів уточнили, що перейшли на змішане навчання у зв'язку з карантинними обмеженнями та військовими діями на території України, ще 4,8% зазначили, що змішане навчання було передбачене програмами і планами підготовки. Для організації онлайн-навчання переважна більшість педагогів (84,4%) використовувала Google Classroom, 9,5% – Moodle, «Мій клас» – 7,4%. Відеоконференції проводились за допомогою комбінації різних цифрових інструментів: Google Meet (74,5%), Zoom (63,6%), Microsoft Teams (13,9%), Skype (9,6%). Найпопулярнішими соціальними мережами та месенджерами для здійснення онлайн-навчання виявились Viber (92,7%) та Telegram (55,1%). Крім того, використовувались: Messenger (18,4%), Facebook (14,3%), Instagram (13,1%). І лише 55,6% опитаних ствердно відповіли на запитання про наявність інтернету достатньої якості для організації онлайн-навчання; не завжди його мають – 41%; не мають – 3,5%. Повністю забезпечені комп'ютерним обладнанням для здійснення онлайн-навчання 62,9% педагогів, частково забезпечені – 27,7%, не забезпечені – 9,4% педагогічних працівників. Ними переважно використовується ноутбук (71,9%), смартфон (62,7%). Стаціонарний комп'ютер використовує 36,6% респондентів, 6,3% – планшет. Технічні засоби комунікації є приватною власністю педагогічних працівників (у 54,2% випадків), частково

власністю закладу освіти і приватною власністю – для 22,8% викладачів, лише власністю закладу освіти – у 19,6% випадках.

Серед труднощів та проблем здійснення онлайн-навчання педагоги вказали на: погану якість інтернету та/або мобільного підключення (45,0%), недостатній рівень розвитку в здобувачів умінь вчитися самостійно (41,5%), низьку мотивацію здобувачів до навчання (36,1%), відсутність чи застарілість комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення у здобувачів (34,5%), недостатність часу на спілкування зі здобувачами та колегами (23,6%), складність організації контролю за виконанням завдань та оцінювання (21,9%), несприйняття онлайн-навчання як такого з боку здобувачів (18,0%), недостатній рівень цифрової компетентності здобувачів (15,8%), відсутність чи застарілість комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення для здійснення онлайн-навчання викладачем (12,3%), недостатньо часу для підготовки занять (10,7%), відсутність стандартизованої онлайн-платформи для онлайн-навчання (5,0%), недостатній рівень власної цифрової компетентності (4,9%), недостатній рівень власної методичної компетентності (1,5%). За оцінками 39,8% педагогів, до онлайн-навчання психологічно готові від 50 до 75% здобувачів, 27,7% педагогів вважають, що таких здобувачів – від 25 до 50%, 18,5% педагогів оцінюють цю частку як більше 75%.

Щодо готовності закладу до змішаного навчання, то найвище була оцінена готовність викладачів (3,8 бали), нижчими – методичне забезпечення (3,7 бали) і найнижчими (3,2 бали) – технічне забезпечення. Підтверджують потребу в розвитку цифрової компетентності для реалізації змішаного навчання 34,0% викладачів. Відповідь «радіше так» обрали 34,3% опитаних, відповідь «радіше ні» – 12,8%, не відчувають такої потреби – 11,4%, складно відповісти було 7,5% педагогам.

Формами розвитку цифрової компетентності педагоги вказали курси підвищення кваліфікації (60,3%), майстер-класи (54,7%), відео-курси/уроки (54%), вебінари (52,3%), тренінги (35,2%), семінари (31,4%), конференції (24,2%). При цьому найбільш дієвими формами вони вважають майстер-класи, відео-уроки, курси підвищення кваліфікації. З точки зору розвитку цифрової компетентності, затребуваними виявились електронні ресурси (мережа інтернет) (92,8%), методичні посібники/рекомендації (51,2%), підручники (30,8%). Менший інтерес

викликають монографії, тези в збірниках матеріалів конференцій, наукові статті у професійних періодичних виданнях.

Інформацію про цифрові освітні технології, ресурси освітяни отримують із соціальних мереж (62,2%), від колег (57,1%), через участь у конференціях, семінарах, вебінарах, круглих столах (55,1%), через участь у тренінгах, курсах, майстер-класах (50,4%), зі спеціалізованих веб-сайтів, електронних бібліотек (29,9%). 43,2% опитаних вказали, що не є авторами методичного забезпечення для змішаного навчання. Готували презентаційні матеріали 33,3% освітян, завдання для самостійної роботи підготували 31,4%, відео-матеріали – 19,6%, методичні рекомендації – 10,6% учасників опитування. Брали участь у створенні платформи для дистанційного навчання, навчальних посібників 9,7% педагогів, розробляли електронні навчальні курси – 7,9%.

Бажання стати учасником тренінгу/майстер-класу зі створення електронного навчального забезпечення змішаного навчання виявили 36,1% педагогів, мають сумніви щодо цього – 45,4%, не мають такого бажання – 18,5%. Більше половини респондентів (56,5%) указали, що в їхньому закладі здійснюється організоване навчання з розроблення електронного навчального забезпечення змішаного навчання. 45,0% педагогів проходили спеціальну підготовку, організовану науковими, методичними установами, закладами вищої освіти щодо організації змішаного навчання.

Актуальними шляхами/напрямами покращення професійної підготовки в умовах змішаного навчання педагоги вважають: забезпечення достатнього для навчання інтернет-покриття/мобільного інтернету для закладів освіти та країни (62,3%); надання вчителям необхідної техніки для організації дистанційного навчання (45,5%); забезпечення рівного доступу до ресурсів (44,5%); оновлення матеріально-технічної бази закладів освіти (44,4%); надання необхідного для навчання обладнання здобувачам, які його потребують (41,0%); розроблення єдиного стандарту онлайн-навчання та відповідних методичних рекомендацій, матеріа-

лів (38,4%); підвищення кваліфікації вчителів з організації онлайн-навчання та використання цифрових технологій (35,6%), навчання здобувачів навичкам самостійної роботи та самоосвіти (32,5%), створення однієї уніфікованої платформи для навчання у групі/закладі/країні з доступом до навчальних матеріалів, інструментами для оцінювання (30,5%), чітка та узгоджена організація онлайн-навчання у закладі освіти (29,1%), використання нових сучасних підручників (26,0%), налагодження комунікації між учителями, здобувачами освіти та батьками (25,3%).

Задоволені результатами професійної діяльності в умовах змішаного навчання 19,7% респондентів, радше задоволені – 59,8%, радше незадоволені – 17,0% і незадоволені 2,1% опитаних педагогів.

Висновки. Результати опитування засвідчили необхідність у державному втручанні та визначенні статусу змішаного навчання, об'єднанні та координації зусиль викладачів, методистів, науковців у сфері цифровізації освіти щодо створення та використання цифрових освітніх інструментів, розвитку цифрової компетентності педагогів та здобувачів освіти, поширення позитивного вітчизняного та міжнародного педагогічного досвіду застосування цифрових технологій через відкриті спеціалізовані електронні платформи. Педагогічні працівники достатньо вмотивовані до оволодіння цифровими освітніми інструментами та технологіями організації змішаного навчання, усвідомлюють їхню необхідність та потребують підвищення рівня цифрової культури. Найбільш затребуваними формами професійного розвитку з цього напрямку є інтерактивні форми, які передбачають суб'єкт-суб'єктну взаємодію та партнерство. Є необхідність в оновленні освітнього стандарту, освітніх програм підготовки педагогів професійного навчання, змісту програм підвищення кваліфікації педагогічних працівників; створення відповідного інформаційно-освітнього середовища, поширення практики проведення майстер-класів, тренінгів, вебінарів з питань використання цифрових технологій для підвищення цифрової компетентності педагогічних працівників.

Список посилань

- Blended Learning 101: Handbook.* (2013). Aspire Public Schools.
Oliver, M., & Trigwell, K. (2005). Can blended learning be redeemed? *E-learning*, 2(1), 17-26.
Blended Learning. (2023). The Clayton Christensen Institute. <https://goo.gl/1Ipmh>

Tomlinson, B. & Whittaker, C. (2013). *Blended Learning in English Language Teaching: Course Design and Implementation*. London: British Council.

Жузьменко, О. (2017). Змішане навчання як інноваційна форма організації навчального процесу в школі. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*, 3, 140-147.

Ахметов, Р. Ф., & Шаверський, В. К. (2007). Проблеми й перспективи формування професійної майстерності фахівців фізичної культури засобами інноваційних технологій. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*, 34, 50-52.

Жуковський, В., & Галецький, С. (2018). Особливості сучасного дистанційного навчання: потенціал та нові можливості використання. *Людинознавчі студії: зб. наук. праць ДДПУ імені Івана Франка. Серія «Педагогіка»*, 6/38, 154-165.

Charity Eyre. (2013). *Basic Ingredients for Blended Learning Success: Overcoming common challenges in any blended learning implementation*. <https://www.edsurge.com/n/2013-09-17-basic-ingredients-for-blended-learning-success>

Биков, В. Ю. (2018). *Моделі організаційних систем відкритої освіти*. Київ: Атіка.

Пасічник, О., Єлфімова, Ю., Чушак, Х., Шинаровська, О., & Донець, А. (2021). *Змішане навчання у закладах професійної (професійно-технічної) освіти: навчально-методичний посібник*. Київ.

Пригодій, М.А. (2015). Використання компаративного аналізу в дослідженнях з порівняльної педагогіки. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки*, 124, 292-294.

Переклад і транслітерація

Blended Learning 101: Handbook. (2013). Aspire Public Schools, [in English].

Oliver M., & Trigwell, K. (2005). Can blended learning be redeemed? *E-learning*, 2 (1), 17-26, [in English].

Blended Learning. (2023). The Clayton Christensen Institute. Retrieved from <https://goo.gl/1Ipmh>, [in English].

Tomlinson, B., & Whittaker, C. (2013). *Blended Learning in English Language Teaching: Course Design and Implementation*. London: British Council, [in English].

Kuzmenko, O. (2017). Zmishane navchannia yak innovatsiina forma orhanizatsii navchalnoho protsesu v shkoli [Mixed learning as an innovative form of organization of the educational process at school]. *Naukovi zapysky Ternopilskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Volodymyra Hnatiuka [Scientific notes of Ternopil National Pedagogical University named after Volodymyr Hnatiuk]*, 3,140-147, [in Ukrainian].

Akhmetov, R. F., & Shaverskyi, V. K. (2007) Problemy u perspektyvy formuvannia profesiinoi maisternosti fakhivtsiv fizychnoi kultury zasobamy innovatsiinykh tekhnolohii [Problems and prospects of physical culture specialists' professional mastery formation by innovative technologies facilities]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka [Bulletin of Zhytomyr Ivan Franko State University]*, 34, 50-52, [in Ukrainian]

Zhukovskiy, V., & Haletskiy, S. (2018). Osoblyvosti suchasnoho dystantsiinoho navchannia: potentsial ta novi mozhlyvosti vykorystannia [The peculiarities of distance education: potential and new possibilities of the use]. *Liudynoznavchi studii: zb. nauk. prats DDPU imeni Ivana Franka. Serii «Pedahohika [Humanities studies: coll. of science works of the Ivan Franko DDPU. Series: pedagogy]*, 6/38, 154-165, [in Ukrainian].

Charity Eyre. (2013). *Basic Ingredients for Blended Learning Success: Overcoming common challenges in any blended learning implementation*. <https://www.edsurge.com/n/2013-09-17-basic-ingredients-for-blended-learning-success>, [in English].

Bykov, V. Yu. (2018). *Modeli orhanizatsiinykh system vidkrytoi osvity [Models of organizational systems of open education]*. Kyiv: Atika, [in Ukrainian]

Pasichnyk, O., Yelfimova, Yu., Chushak, Kh., Shynarovska, O., & Donets, A. (2021). *Zmishane navchannia u zakladakh profesiinoi (profesiino-tekhnichnoi) osvity: Navchalno-metodychnyi posibnyk [Mixed learning in institutions of professional (vocational and technical) education: Educational and methodological guide]*. Kyiv, [in Ukrainian].

Pryhodii, M. A. (2015). Vykorystannia komparatyvnoho analizu v doslidzhenniakh z porivnialnoi pedahohiky [The use of comparative analysis in research on comparative pedagogy]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Serii: Pedahohichni nauky [Bulletin of the Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical sciences]*, 124, 292-294, [in Ukrainian].

PECULIARITIES OF ORGANIZING VOCATIONAL TRAINING OF SKILLED WORKERS IN THE CONDITIONS OF BLENDED LEARNING

Viktoriia Kruchek

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Head of the Distance Professional Training Laboratory, Institute of Vocational Education NAES of Ukraine, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-8252-6844> , e-mail: kruchekviktorija@gmail.com

Abstract

The study relevance of vocational training organization of skilled workers in the conditions of blended learning is determined by the need to quickly adapt the system of vocational (vocational and technical) education to changes in various spheres of public life, in particular, globalization, integration into the European space, digitalization, quarantine restrictions, military operations in Ukraine for the effective implementation of educational tasks.

Goal: to analyse the state and peculiarities of the organization of vocational training of skilled workers in the conditions of blended learning.

Methods: analysis of philosophical, general scientific, methodical, psychological and pedagogical literature and generalization of its results – to identify the state of development of the problem; survey – to study the state of organization of vocational training in blended learning; comparison – to compare empirical data.

Results: the article analyzes the state and peculiarities of vocational training organization of skilled workers in the conditions of blended learning.

Conclusions: it is found that there is a need for state regulation and definition of the blended learning status, unification and efforts coordination of teachers, methodologists, scientists in the field of digitalization of education, creation and use of digital educational tools, digital competence development of teachers and students, dissemination of positive domestic and international pedagogical experience in the use of digital technologies through open specialized electronic platforms. Pedagogical staff are sufficiently motivated to master digital educational tools and technologies for organizing blended learning, are aware of the need to improve the level of digital culture. The most popular forms of professional development in this area are interactive forms that involve subject-subject interaction and partnership. There is a need to update the educational standard, vocational teacher training programs, and the content of teacher training programs; create an appropriate information and educational environment; and promote the practice of holding master classes, trainings, and webinars on the use of digital technologies to improve the digital competence of teachers.

Keywords: *blended learning, online learning, distance learning, digital competence, digitalization of education*

Стаття надійшла до редакції: 02.12.22

Прийнято до друку: 12.12.22